

LIVIO DORIGO, GIULIO MELLINATO,
BIAGIO MANNINO,
*ISTRIA EUROPA. ECONOMIA E STORIA DI UNA
REGIONE PERIFERICA,*

Trst, 2013., 198 str.

Početak 2013. u izdanju *Circolo di cultura istro-veneta „Istria“* objavljena je knjiga pod naslovom *Istria Europa. Economia e Storia di una regione periferica* (hr. *Istria Europa. Ekonomija i povijest jedne granične regije*). Izdanje potpisuju trojica autora: Livio Dorigo, Giulio Mellinato i Biagio Mannino, koji u zasebnim poglavljima razmatraju spomenutu temu kroz ekonomsku i političku prizmu. Iako to čitatelju naslov ne sugerira, vremenski se knjiga bavi krajem XIX., XX., ali i XXI. stoljećem. Uz uvod, knjiga je podijeljena na dva glavna poglavlja te na dodatak koji nam donosi statističke podatke.

Uvod pod naslovom *Sulla soglia dello sviluppo. Evoluzione economica istriana tra '800 ed il 900* (hr. *Na pragu razvoja. Istarska ekonomska evolucija između XIX. i XX. stoljeća*, 7-15) djelo je Livija Doriga. Veći dio uvoda autor je posvetio razdoblju između 1891. i 1943. godine, koje je, prema njemu, obilježilo socijalne, kulturne i ekonomske prilike istarskoga poluotoka. Posebnu pažnju Dorigo je usmjerio ulozi Trsta u ekonomskom i demografsko-migracijskom razvoju Istre krajem XIX. st. U bliskoj budućnosti, pak, zaključuje autor, nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju, Trst i Istra ući će u novu tranzicijsku fazu u kojoj će socijalna odgovornost i etika činiti glavne vrijednosti o kojima će ovisiti napredak čitave regije.

Giulio Mellinato autor je prvoga poglavlja pod naslovom *L'estremità periferica. Una prospettiva economica dell'Istria (1891-1943)* (hr. *Granična krajnost. Jedna ekonomska perspektiva Istre (1891. - 1943.)*, 15-119). Autor se u tekstu uglavnom referira na stručnu literaturu, a manjim dijelom na građu talijanskih arhiva. Poglavlje je Mellinato započeo ocjenom kako se sredinom XIX. st. Istra činila kao „neobičan dodatak, ne tako čvrsto pričvršćen za ostatak Carstva...“ Osnovni uzroci takva stanja nisu se nalazili samo u njezinoj geografskoj perifernosti već i u mediteransko-planinskim prirodnim obilježjima koja su otežavala prometno-trgovačke komunikacije i time kočila modernizaciju privlačeći putopisce u većoj mjeri nego

industrijske investitore. Izbor 1891. godine, navedene u naslovu poglavlja, autor je nastojao opravdati državnom odlukom o reduciranju carinske zone gradova Rijeke i Trsta s čitavoga urbanog na uski lučki teritorij, što je, nizom novih olakšica, pridonijelo razvoju lučke industrije u spomenutim gradovima, ali i u Puli. Međutim, Mellinato upozorava da se razvoj i prosperitet u lučkim gradovima nije preslikao i na golemu većinu istarskoga agrarnoga područja potvrđujući zaključak povjesničara Egidija Ivetica da se ekonomska evolucija u istarskom selu do Prvoga svjetskog rata nije osjetila u mjeri koja bi ugrozila socijalne i kulturne tradicije i kolektivni mentalitet. Završetkom Velikoga rata, istarska ekonomija doživljava izrazito teške trenutke, dijelom zbog tranzicijskoga procesa ulaskom u sastav Kraljevine Italije, ali i zbog izostanka vladajuće garniture koja bi bila u stanju prilagoditi se novim geo-političkim i gospodarskim prilikama. Mellinato ističe da su u poratnim godinama istarski politički rukovodioci očekivali priljev talijanskoga kapitala koji je trebao nadomjestiti austrijski, što se pokazalo kao posve pogrešna procjena. Prvi znaci ekonomskoga oporavka uslijedit će tek u drugoj polovici 20-ih godina XX. st., a obuhvaćat će modernizacijske projekte u pogledu cestovnih prometnica, izgradnje vodovoda, a potom provedbe melioracija, elektrifikacije te kreditiranja poljoprivrede, opterećene novim porezima i nametnutom (neuspješnom) preorijentacijom na sadnju pšenice. Do početka Drugoga svjetskog rata ti će projekti, zamišljeni kao generator snažnoga ekonomskoga razvoja istarskoga poluotoka, biti tek djelomično provedeni. Posljednje razdoblje koje autor razmatra jest ono 1935. – 1943. godine. Sredinom 30-ih godina, nakon svjetske ekonomske krize, dolazi do postupnoga oporavka ekonomije u Kraljevini Italiji, pa tako i u Istri, ali nejednako u svim gospodarskim granama, posebice poljoprivredi, koja je osjećala najteže posljedice. U zaključku Mellinato ističe kako je tek početkom Drugoga svjetskog rata Istra dovršila dug proces ekonomskoga prilagođavanja, prekasno da bi se mogli vidjeti rezultati. U međuratnom periodu, završava autor, Istrom je rukovodio kadar koji je „nesvjesno“ bio parazitaran, uvjeren u tradicionalni superiorni pogled na stvari te indiferentan spram dijela netalijanskoga stanovništva, što je nakraju i rezultiralo ekonomskom stagnacijom i daljnjom političkom-nacionalnom podjelom Istrana.

Drugo od dva velika poglavlja, pod naslovom *L'Istria tra storia, confini, popoli ed economia* (hr. *Istra između povijesti, granica, naroda i ekonomije*, 121-182) potpisuje Biagio Mannino. U tekstu se kroz dvanaest intervjuva s eminentnim tršćanskim i miljskim političarima, predstavnicima kulturnih, nacionalnih i trgovačkih udruženja i organizacija, nastoje približiti čitatelju njihova stajališta o prošlosti, sadašnjosti i budućnosti Istre i Trsta iz ekonomsko-političkog aspekta. Lajtmotiv kod

svih Manninijevih sugovornika jest umjereni optimizam i nada da će stanovnici spomenutoga područja nastaviti surađivati na opće dobro sviju. U tom kontekstu izdvojiti ćemo promišljanja miljskoga gradonačelnika Nerija Nesladeka: „Može se govoriti o građanima koji su jezično, kulturno i nacionalno Talijani, Slovenci, Hrvati. No, to nije čimbenik koji dijeli. Prije ste govorili (misli na Biagija Manninija, op. M. R.) o psihološkim granicama: psihološke se granice odnose na manjinu, odnosno na osobe koje su, vjerojatno, osobno proživjele tragične događaje. Kada sam ja bio dječak vidio sam kako dolaze esuli. Neki dječaci i djevojčice su zajedno sa mnom išli u školu, igrali smo se zajedno, pričali smo isti dijalekt i zajedno smo odrastali. Mi smo prvi, danas, nadišli podjelu koja je nastala. Nadišli smo bol koja je bila prisutna. Naša djeca poznaju povijest, a oni malo veći vidjeli su pad granica. Sigurno su ih nadišli i gledaju na potencijale koje ovo područje pruža.“ Vezano uz potencijale, Manninijevi sugovornici kao glavnu polugu razvoja vide turizam, potencijale njegova razvoja u čitavoj regiji te mogućnosti za povezivanjem na kulturnom i ekonomskom planu. Uz turizam se nadovezuje i poljoprivreda i dodatan napredak u plasiranju na tržište tradicionalnih proizvoda ovoga kraja, prije svega maslinova ulja i vina.

Posljednje poglavlje odnosi se na dodatak Giulija Mellinata pod naslovom *Appendice. Dati statistici e tabelle* (hr. *Dodatak. Statistički podaci i tablice*, 183-198). U 39 priloženih tablica za godine 1926. – 1938. autor je pružio demografske i geografske statističke podatke za područje Istre, ali i neke druge talijanske provincije, potom podatke o istarskim općinskim financijama, o porezima na zemlju, o troškovima života u pojedinim gradovima, cijenama energenata, količini distribuiranog kina, proizvodnji pšenice i dr. Za svakoga istraživača istarske međuratne povijesti navedeni podaci bit će vrlo korisni.

Zaključno, knjiga *Istria. Europa. Economia e Storia di una regione periferica*, autora Livija Doriga, Giulija Mellinata i Biagija Manninija, unatoč široko postavljenom naslovu, istražuje tek pojedine segmente istarske ekonomske povijesti, kako vremenski tako i tematski-strukturalno. Nadalje, između dva osnovna poglavlja, od kojih se prvo bavi općim smjernicama istarske ekonomije 1891. – 1943., a drugo recentnim promišljanjima političkih i društvenih djelatnika Trsta i Milja vezano uz, prije svega, ekonomsku sadašnjost i budućnost čitavoga sjevernojadranskog područja, postoji velika vremenska praznina (razdoblje anglo-američke uprave, FNRJ, SFRJ te najzad Republike Hrvatske i Republike Slovenije), a bez prikaza toga razdoblja čitatelj teško može stvoriti širu sliku ekonomsko-političkih promjena nastalih na tom području u posljednjih stotinjak godina. U tom kontekstu možemo govoriti o dvije knjige u jednoj, obje okrenute isključivo razdobljima u kojima su

Trst – Rijeka – Istra bili ili će, pak, opet biti u užim administrativnim i ekonomskim vezama. Dodatak knjizi (*appendice*) prikazuje nam veoma važne, ali opet vremenski ograničene statističke podatke o istarskoj ekonomiji za razdoblje od sredine 20-ih do sredine 30-ih godina XX. st., iz čega se mogu izvući tek parcijalni zaključci u smislu komparacije ekonomske moći pojedinih istarskih općina ili pak usporedbe Istre i susjednih talijanskih provincija. Izdanje je u konačnici određen doprinos boljem razumijevanju nedovoljno istražene povijesti istarske ekonomije, posebice za razdoblje talijanske uprave (1918. – 1943.), dok, s druge strane, pruža dragocjen povijesni dokument o promišljanjima tršćanskih političara i predstavnika nacionalnih, kulturnih i trgovačkih organizacija i institucija o mogućnostima za bolju sutrašnjicu i plodniju suradnju svih stanovnika hrvatske, slovenske i talijanske Istre.

Milan Radošević